

Leszek Łęczyński¹, Radostaw Karasiewicz-Szczypiorski²,
Aleksandra Zgrundo¹, Shota Mamuladze³

¹Instytut Oceanografii, Uniwersytet Gdański

²Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski

³Batumi Shota Rustaveli State University, Gruzja

Badania geoarcheologiczne strefy brzegowej Morza Czarnego w rejonie „Rzymskiego Fortu Apsaros” w Gonio (Gruzja)

Fort Apsaros położony jest nad Morzem Czarnym w miejscowości Gonio, na południe od Batumi i bywa zwykle uznawany za jedną z najlepiej zachowanych rzymskich fortyfikacji nadgranicznych. Na podstawie wzmianek w kilku starożytnych źródłach pisanych można przypuszczać, że początki rzymskiej obecności wojskowej w tym rejonie sięgają panowania Nerona (54–68 r.). Jako pierwszy wymienia nazwy dwóch fortów w tym rejonie w dziele *Naturalis Historia* Pliniusz Starszy. Jedną z nich, Absarrum, odnosi się do fortu Apsaros w Gonio. Został wybudowany na wąskim pasie płaskiego terenu między górami a morzem. W niewielkiej odległości na północ od fortyfikacji przebiega południowy skraj doliny rzeki Chorokhi. Rzeka stanowiła trudną do sforsowania naturalną przeszkodę. Wydaje się jednak, że na odcinku pomiędzy górami a ujściem do morza znajdował się co najmniej jeden dogodny bród. Wczesny fort wzniesiony za panowania Nerona lub Wespazjana jest obecnie niewidoczny, jego reliktów są odsłaniane w wyniku wykopalisk, gdyż zachowały się jedynie poniżej obecnej powierzchni gruntu. Współcześnie można na-

tomiast podziwiać mury, zbudowane w okresie bizantyjskim na miejscu rzymskiej fortyfikacji.

Obecnie zarówno rzekę, jak i brzeg morza dzieli od pozostałości fortu odległość kilkuset metrów. Zespół prowadzący badania na tym stanowisku archeologicznym zakładał, że dwa tysiące lat temu krajobraz w pobliżu rzymskich umocnień wyglądał zupełnie inaczej. Gdzieś w pobliżu murów obronnych musiał znajdować się port. Można było tak przypuszczać m.in. na podstawie relacji namiestnika prowincji Kapadocja – Arriana, który wizytował tutejszy garnizon około 132 roku. Legat, wraz z towarzyszącymi mu osobami, przybył na inspekcję drogą morską. Dziś w pobliżu fortyfikacji brak na powierzchni czytelnych śladów naturalnej zatoki, basenu portowego lub kanału. Poszukiwania drogi wodnej do fortu podjęła w początkach XXI wieku ekspedycja gruzińsko-niemiecka. Zakładano wówczas, że pozostałość starszej drogi wodnej może stanowić kanał znajdujący się obecnie w obniżeniu pomiędzy wsią Gonio a plażą. Nie udało się jednak zgromadzić wystarczających dowodów potwierdzających starożytne pochodzenie tego zbiornika wodnego.

Od 2014 roku Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego wspólnie z archeologami z Batumi Shota Rustaveli State University prowadzi na tym stanowisku prace wykopaliskowe. W wyniku realizacji prac archeologicznych zostały odkryte relikty łaźni. Podłoga jednego z pomieszczeń kąpielowych została ozdobiona mozaiką z fragmentów różnokolorowych kamieni.

Równoległe z pracami archeologicznymi wykonywane są badania środowiskowe zapoczątkowane w 2018 roku jako część interdyscyplinarnych badań, kierowanych przez dra hab. Radosława Karasiewicza-Szczypiorskiego i finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki (UMO-2017/26/M/HS3/00758). Prace te mają udzielić odpowiedzi na pytania, czy w rejonie rzymskiego fortu funkcjonowała zatoka morska, jaki był przebieg rzeki Chorokhi uchodzącej do Morza Czarnego, jak kształtowała się linia brzegu morskiego za czasów rzymskich.

W prezentacji konferencyjnej zostaną przedstawione wyniki prac geologicznych wykonanych we wrześniu 2018 roku w rejonie Fortu Apsaros. Rozpoznanie geologiczne prowadzono z wykorzystaniem ręcznego zestawu do wierceń firmy Eijkelkamp wyposażonego w narzędzia wierzące do

różnego typu gruntów, żerdzie oraz rury do izolowania wód podziemnych w trakcie wiercenia. Łącznie wykonanych zostało 26 wierceń. Badania te miały na celu pozyskanie materiału zarówno do badań geologicznych, jak i diatomologicznych mających na celu odtworzenie warunków środowiskowych związanych z rekonstrukcją paleogeograficzną obszaru i wpływem warunków morskich na stanowisko archeologiczne. Terenowe prace geologiczne poprzedzone zostały analizą dostępnych materiałów kartograficznych, map przekrojów geologicznych oraz interpretacją potencjalnego wpływu trzęsień ziemi w tym rejonie z określeniem możliwego wpływu na zabudowania i fortyfikacje fortu Apsaros.